

5.6.2003

1083/4/01

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jorma Kuopus

**HAASTEMIEHEN HUOLIMATON MENETTELY SUKUPUOLENSA
VAIHTANEEN HENKILÖN VÄESTÖTIETOJEN KÄSITTELYSSÄ (seloste)**

Sukupuolensa vaihtanut henkilö pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan Kokkolan kaupungin haastemiehen ja Pietarsaaren kaupungin haastemiehen menettelyä hänen henkilötietojensa käytössä.

Henkilö arvosteli kantelussaan sitä, että haastemiehet olivat haastetta tiedoksi antaessaan ja postia lähettäessään kaivaneet esille hänen entisen nimensä. Entinen nimi ei ole ollut voimassa vuodesta 1970 lähtien. Entinen etunimi oli mitätöity ja vaihdettu vuonna 1970 sukupuolenvaihdoksen yhteydessä. Haastemiehet olivat ennen tätä lähettäneet postia aivan asianmukaisesti mutta olivat nyt aiheuttaneet murhetta henkilölle. He olivat syytelleet virheestä toisiaan.

Henkilö toivoi, että hänen entiset nimensä poistettaisiin tietojärjestelmästä.

Apulaisoikeusasiamies Jääskeläinen katsoi Kokkolan käräjäoikeuden haastemiehen menetelleen lainvastaisesti siinä, että hän oli vastoin henkilötietolain ja väestörekisterilain huolessisuusvelvoitetta lähettänyt postitse puheena olevalle henkilölle hänen muuttuneisiin henkilötietoihinsa viitanneen kirjeen.

Apulaisoikeusasiamies perusteli ratkaisuaan seuraavasti.

Tapahtumatiedot

Selvityksen mukaan Pietarsaaren käräjäoikeuden haastemies oli siirtänyt kantelijaa koskeneen tiedoksiantotehtävän Pietarsaaren käräjäoikeuden haastemiehelle jatkotoimenpiteitä varten. Hänen lähetteensä liitteenä oli käräjäoikeuden sisäiseen käyttöön tarkoitettu, ruotsinkielinen väestörekisteriote, johon Pietarsaaren haastemiehet olivat merkinneet punakynällä "Obs. Föredetta man". Missään vaiheessa tämä väestörekisteriote merkintöineen ei ollut joutunut muiden kuin asianomaisten virkamiesten eli haastemiesten haltuun ja nähtäville. Kuitenkin haastemies oli lähettänyt henkilölle yhteydenottokehotuksen ja laittanut siihen punakynällä tehtyä merkintää tulkiten henkilön asuvaksi entisen miehensä osoitteessa ja luona (c/o). Haastemies oli yrittänyt tavoittaa puhelimitse henkilöä sitä ennen useita kertoja. Sittenmin henkilö oli arvostellut useita kertoja puhelimitse haastemiestä, joka oli pyytänyt henkilöltä anteeksi osoitetta

koskenutta erehdystään. Haastemiehen mukaan puheena olevan kaltainen inhimillinen erehdys oli ollut hänen työssään 15 vuoden aikana ensimmäinen.

Oikeudellinen arviointi

Henkilötietolain (523/99) 5 §:n mukaan rekisterinpitäjän tulee käsitellä henkilötietoja laillisesti, noudattaa huolellisuutta ja hyvää tietojenkäsittelytapaa sekä toimia muutoinkin niin, ettei rekisteröidyn yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojan turvaavia perusoikeuksia rajoiteta ilman laissa säädettyä perustetta.

Väestötietolain (507/93, muut. 615/98 ja 527/99) 6 a §:n mukaan väestötietojärjestelmän henkilötiedot säilytetään pysyvästi, jollei lailla erikseen toisin säädetä. Koska entisiä nimiä ja henkilötunnuksia ei ole erikseen säädetty poistettaviksi väestötietojärjestelmästä, ei niiden poistaminen kokonaan väestötiedoista ole mahdollista. Kuitenkin väestötietolain 25 §:n 2 momentin mukaan henkilötunnus voidaan luovuttaa ainoastaan silloin, jos pyytäjällä on tai voi olla se henkilötietolain tai muun lain perusteella hallussa. Väestötietojärjestelmästä annettavaan todistukseen, joka on tarpeen henkilön oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiseksi, voidaan henkilön yksilöimiseksi merkitä henkilötunnus.

Väestörekisterikeskus on antanut oikeusministeriölle 26.5.1998 väestötietojärjestelmän suorakäyttöluvan oikeusministeriön hallinnonalan viranomaistehtäviä, kuten tiedoksiantotoimintaa varten. Edelleen haastemieslain (muut. 1259/99) 4a §:n mukaan haastemiehellä ja 6 §:ssä mainitulla tiedoksiantoon oikeutetulla virkamiehellä on yksittäisessä tiedoksiantoasiassa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaiselta, julkista tehtävää hoitavalta yhteisöltä sekä teletoittoa tai postitoimintaa harjoittavalta laitokselta tai yhteisöltä tiedoksiannon kohteena olevaa henkilöä tai yhteisöä koskevat tarpeelliset osoite- ja puhelintiedot samoin kuin muut yhteydenottoon tarvittavat tiedot. Haastemies saa lain ja oikeusministeriön luvan nojalla virkatehtävissään tietoonsa henkilön entisetkin nimet väestötietojärjestelmästä. Sen sijaan hän ei saa suorakäyttösovelluksella tietoonsa henkilötunnuksen muutosta, ellei hänellä ole vanhaa henkilötunnusta ennestään käytössään.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan sekä Pietarsaaren että Kokkolan haastemiehillä oli puheena olevassa tapauksessa oikeus syksyllä 2000 saada yksittäisen tiedoksiantotehtävän toimeenpanoa varten väestötietojärjestelmästä (VäestöSuora) tiedoksiannon kohdetta koskeneet henkilö- ja osoitetiedot. Koska kantelijaa ei ollut useista puhelimitse tapahtuneista yhteydenotoista huolimatta tavattu haastettavaksi, oli hänen entisten nimitietojensa käyttäminen tässä tarkoituksessa henkilön tavoittamiseksi mielestäni puolustettavaa.

Kuitenkin Kokkolan käräjäoikeuden haastemies oli menetellyt varomattomasti ja virheellisesti siinä, että hän oli käyttänyt väestörekisteriotteesta 23.11.2000 ilmennyttä henkilön entistä nimitietoa (Obs. Föredetta man) tiedoksiantokirjeen

osoitteessa. Haastemies oli siten menetellyt henkilön yksityisyyden suojan kannalta varomattomasti. Tämä tieto ei kuitenkaan ollut tullut ulkopuolisten tietoon.

Apulaisoikeusasiamies katsoi lisäksi, että nykyinen henkilö- ja väestötietolainsäädäntö huomioon ottaen hänellä ei ollut perusteita esittää sanotun oikeusasiamieslain 11 §:n 2 momentin nojalla lainsäädännön täsmentämistä tältä osin. Nykyinen väestötietojärjestelmä on osoittautunut tiedoksianto tehtävissäkin ja henkilö tietojen suorakäytössä toimivaksi edellyttäen, että haastemiehet noudattavat virkatehtävissään huolellisuutta ja hyvää tiedonhallintatapaa.

Apulaisoikeusasiamies totesi kuitenkin, että tietosuojavaltuutettu on hänelle 13.9.2001 antamassaan lausunnossa kiinnittänyt huomiota siihen, että arkaluonteisten väestötietoja pyytävän tulisi perustella tiedon käyttötarkoitus. Hänen mukaansa sellainen ratkaisu voisi myös olla mahdollinen, että tietyt tietotyypit olisivat saatavilla vain yksittäisluovutuksina. Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan sukupuolenvaihdos on juuri tällainen erityisen arkaluonteinen tietotyyppi. Näin ollen apulaisoikeusasiamies saattoi perustuslain 22 §:ään viitaten edellä tarkoitetun näkökohdan tiedoksi Väestörekisterikeskukselle, joka kehittää rekisterinpitäjänä väestötietojärjestelmää. Lisäksi hän piti samalla tarpeellisena, että Väestörekisterikeskus suorakäyttö-sopimuksissaan ja koulutuksessaan tähdentää rekisterinpitäjille ja heidän henkilökunnalleen puheena olevia tilanteita varten huolellisuuden ja sukupuoltaan vaihtaneiden yksityisten henkilöiden oikeuksien merkitystä.

Toimenpiteet

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla apulaisoikeusasiamies antoi Kokkolan käräjäoikeuden haastemiehelle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.3 selostetusta lainvastaisesta menettelystä.

Apulaisoikeusasiamies lähetti jäljennökset salassa pidettävästä päätöksestään tiedoksi myös kantelun johdosta selvityksensä antaneille Pietarsaaren käräjäoikeuden haastemiehelle sekä Väestörekisterikeskukselle ja tietosuoja-valtuutetulle. Hän kiinnitti Väestörekisterikeskuksen huomiota erityisen arkaluonteisten sukupuolenvaihdostietojen asemaan väestötietojen suorakäytössä sekä tarpeeseen kouluttaa rekisterinpitäjien henkilökuntaa puheena olevan kaltaisia suorakäyttötilanteita ja niissä poikkeuksellisesti ilmeneviä ongelmia varten.

Kantelijan kirjoitukset eivät antaneet apulaisoikeusasiamiehen puolesta aihetta enempään, koska oikeusasiamies ei voi toimivaltansa ja nykyisen väestötietolainsäädännön puitteissa määrätä hänen entisiä nimitietojaan poistettaviksi.